

Warszawa, dnia 10 marca 2009 r.

RPO-607220-VII-7002/7020/09/MM

Informacja
o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw
Obywatelskich w Zakładzie Karnym w Barczewie
(wyciąg)

1. Wprowadzenie.

Działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w dniach 26 - 28 stycznia 2009 r. do Zakładu Karnego w Barczewie, przy ul. Klasztornej 7 (zwanego dalej Zakładem lub ZK) udali się przedstawiciele Rzecznika Praw Obywatelskich z Zespołu Prawa Karnego Wykonawczego. Wykonując zadania Krajowego Mechanizmu Prewencji, przedstawiciele Rzecznika Praw Obywatelskich sprawdzili na miejscu sposób traktowania osób pozbawionych wolności, dokonując oceny pod względem ochrony osadzonych przed torturami oraz okrutnym, nieludzkim i poniżającym traktowaniem albo karaniem.

Przeprowadzając wizytację zapobiegawczą Krajowego Mechanizmu Prewencji przedstawiciele Rzecznika:

- wysłuchali informacji o funkcjonowaniu Zakładu i jego podstawowych problemach, udzielonej przez Dyrektora jednostki;
- dokonali oglądu całej jednostki, w tym obejrzeliby wybrane losowo cele mieszkalne we wszystkich oddziałach mieszkalnych, kuchnię, cele zabezpieczające, bibliotekę, łaźnie, świetlice, sale widzeń oraz pomieszczenia do udzielania widzeń bez osoby dozorującej, salę ćwiczeń siłowych, szpital oraz izby chorych, kaplicę, pola spacerowe;

- przeprowadzili w czasie wizytacji cel mieszkalnych i innych pomieszczeń rozmowy ze skazanymi oraz z funkcjonariuszami i pracownikami Zakładu;
- przeprowadzili na podstawie kwestionariusza, rozmowy w cztery oczy z 55 częściowo dobranymi osadzonymi, przyjęto 2 prośby (wnioski), które nie dotyczyły jednostki penitencjarnej.

Po wykonaniu powyższych czynności pracownicy Biura Rzecznika Praw Obywatelskich poinformowali Dyrektora oraz kierownictwo Zakładu, a także obecnego na podsumowaniu Dyrektora Okręgowego Służby Więziennej w Olsztynie o wstępnych wynikach dokonanych ustaleń, a także wysłuchali ich uwag i wyjaśnień.

2. Charakterystyka jednostki.

Zakład Karny w Barczewie znajduje się na terenie byłych ogrodów klasztornych zakonu franciszkanów. W 1810 r. władze pruskie po sekularyzacji majątku zakonu powołały tam dom karny, a w 1812 r. jego budynki zostały przeznaczone na więzienie. W styczniu 1945 roku zakład został przejęty przez wojska radzieckie, a następnie w dniu 9 marca 1946 r. obiekt przekazano władzom polskim.

Zakład Karny w Barczewie jest jednostką typu zamkniętego dla odbywających karę po raz pierwszy z oddziałami:

- aresztu śledczego,
- zakładu karnego typu zamkniętego i półotwartego dla recydywistów penitencjarnych (oddział terapeutyczny),
- zakładu karnego typu zamkniętego dla recydywistów penitencjarnych,
- dla osadzonych stwarzających poważne zagrożenie społeczne lub poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu karnego (zwanych dalej osadzonymi niebezpiecznymi).

Pojemność Zakładu Karnego w Barczewie wynosi 759 miejsc zakwaterowania. Jednostka posiada szpital przywięzienny dysponujący 46 miejscami oraz Oddział Zewnętrzny w Kikitach przeznaczony dla 54 skazanych.

Wśród tych osadzonych było: 656 skazanych, 3 ukaranych i 69 tymczasowo aresztowanych. Należy zauważyć, iż sytuacja w której zaludnienie jest niższe od

przewidywanej pojemności, ma związek z zasiedlaniem nowo oddanego do użytku oddziału aresztu śledczego. Budynek aresztowy przeznaczony jest dla 196 osadzonych, a jego oddanie do użytku miało miejsce 11 grudnia 2008 r.

Przebywające w Zakładzie osoby pozbawione wolności (mężczyźni), zaliczani są do następujących grup klasyfikacyjnych: odbywający karę po raz pierwszy (P) recydywiści penitencjarni (R). W jednostce (OZ Kikity) przebywa także trzech młodocianych (M). Wg stanu na dzień 27 stycznia 2009 r., 42 % osadzonych odbywało karę w systemie programowanego oddziaływania, 40 % w systemie zwykłym, a 10 % w systemie terapeutycznym. Pozostali to osoby tymczasowo aresztowane i ukarane.

3. Ogląd jednostki.

Przeprowadzony ogląd całego terenu Zakładu i pomieszczeń w pawilonach mieszkalnych, w tym wizytacja cel oraz uzyskane w związku z tym informacje pozwoliły m.in. stwierdzić, że:

3.1. Stan **cel mieszkalnych** jest różny i zależy od tego, w którym budynku usytuowana jest dana cela. W nowo oddanym do użytku budynku aresztu [dalej budynek aresztowy] (oddziały XVI-XIX) stan cel określić należy jako bardzo dobry. W tych oddziałach mieszkalnych mieści się 49 cel, z czego 47 to cele czteroosobowe, a dwie to cele dwuosobowe. W budynku aresztu przygotowano również celę dla osoby niepełnosprawnej z wyodrębnionym kącikiem sanitarnym (prysznic, wc). Zasadne w przypadku tej celi, byłoby zainstalowanie sygnalizacji przyzywowej w kąciku sanitarnym, ze względu właśnie na niepełnosprawność osób tam osadzonych. Wszystkie cele wyposażono zgodnie z przepisami rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2003 r. w sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach i aresztach śledczych (Dz. U. z 2003 r. Nr 186, poz. 1820) [dalej rozporządzenie w sprawie warunków bytowych].

Gorsza, choć zróżnicowana sytuacja występuje w drugim budynku penitencjarnym (oddziały IV-XIII) [dalej budynek penitencjarny]. W oddziale IV (terapeutycznym) ogląd cel mieszkalnych prowadzi do wniosku, iż ich stan techniczny jest zły. Brudne i zniszczone ściany z wieloma ubytkami, nieszczelne

okna, wyeksploatowany sprzęt kwaterunkowy i zły stan czystości cel budził zastrzeżenia wizytujących. Kąćki sanitarne w tych celach są niezabudowane, osłonięte wyłącznie zasłoną materiałową. Taki stan techniczny kąćków sanitarnych nie zapewnia należytej intymności i prywatności podczas korzystania z urządzeń sanitarnych. Problem nie zabudowanych kąćków sanitarnych dotyczy również oddziałów: VII, VIII, XI. W większości cel wymienionych oddziałów również występuje pilna potrzeba przeprowadzenia remontów. W ramach tych prac niezbędna wydaje się wymiana instalacji wodno - kanalizacyjnej (zapobiegnie to powstawaniu zacieków w pomieszczeniach kondygnacji niższej), wymiana instalacji elektrycznej, wymiana bądź naprawa nieszczelnych okien, uzupełnienie tynków, odświeżenie ścian i sufitu oraz zabudowanie kąćków sanitarnych. Cele mieszkalne oddziałów IV, VII, VIII i XI są celami głównie dwuosobowymi. W pozostałych oddziałach (VI, IX, X, XII, XIII) budynku penitencjarnego skazani są osadzeni w dużych celach dwunastoosobowych (5) i szesnastoosobowych (19). Zdecydowanie najgorsze i wymagające bardzo pilnego remontu są obie cele w oddziale VI (nr 43 i 44). Wskazane cele są usytuowane najniżej, jeżeli chodzi o cele mieszkalne i jak dało się zauważyć, wielokrotnie zapewne były zalane. Oprócz zacieków na ścianach i suficie dało się zauważyć zagrzybienie w kąćkach sanitarnych oraz ubytki w podłodze oraz linoleum. Okna w tych celach mieszkalnych również wymagają wymiany bądź naprawy. Zasadne w tak licznych celach jest również rozdzielenie umywalki i toalety. Cele oddziałów IX i X usytuowane o kondygnację wyżej nie są jednolite, jeżeli chodzi o stopień wyeksploatowania i potrzebę remontów. W tych oddziałach pilnego remontu generalnego wymaga cela 111 i 115 (O. X). Zacieki na suficie w celach 112 i 113 wskazują, iż te cele były zalewane z wyższej kondygnacji. Generalnie należy zauważyć, iż cele mieszkalne oddziałów IX i X wymagają remontu. Najlepsza sytuacja, jeżeli chodzi o stan techniczny cel mieszkalnych w budynku penitencjarnym jest w Oddziałach XII i XIII. Taka sytuacja wynika z faktu, że administracja prowadząc remonty generalne przyjęła słuszną zasadę prowadzenia prac od najwyższej kondygnacji do najniższej. Ponadto niektóre cele w tych oddziałach zostały już wyremontowane. W celach mieszkalnych oddziałów IV-XIII dopływ

światła dziennego jest bardzo dobry, jeżeli natomiast chodzi o sztuczne oświetlenie, to jest ono niewystarczające w 7 celach małoosobowych oraz niewyremontowanych celach wieloosobowych.

Generalnie, stan używanych materacy, kocy, pościeli, ścierek czy ręczników nie budził zastrzeżeń, choć w jednostkowych przypadkach zauważono potrzebę ich wymiany. Cele oddziałów mieszkalnych wyposażono w łóżka tzw. „starego typu”, które nie dysponują zabezpieczeniami przed upadkiem z wyższego piętra, jak również nie dysponują drabinkami, które ułatwiają wejście na łóżko.

3.2. **Kąpiel osadzonych** odbywa się w czterech łazienkach grupowych. W budynku penitencjarnym łazienka jest usytuowana w piwnicy budynku. Wskazana łazienka ma wyodrębnionych 16 miejsc prysznicowych, z czego 4 miejsca mają zamontowane uchwyty dla osób z problemami ruchowymi. Na wszystkich stanowiskach prysznicowych zamontowano czasowe podajniki wody oraz wyłożono maty antypoślizgowe. W budynku aresztowym zlokalizowano dwie łazienki (oddział XVIII i XIX), z których każda dysponuje 4 miejscami prysznicowymi. Odrębna łazienka z 2 stanowiskami prysznicowymi, na pierwszym piętrze budynku, została przygotowana w oddziale XIV (tzw. „N”). Należy zauważyć, iż stan techniczny wszystkich łazienek nie budzi zastrzeżeń.

3.3. W czasie wizytacji **kuchnia Zakładu**, oprócz posiłków według normy podstawowej, przygotowywała również posiłki według diety: lekkostrawnej (L) - 72, cukrzycowej (Lc) – 9, cukrzycowej insulinozależnej – 10, a także bezmięsnej - 4. Kompleks kuchenny został zmodernizowany w 2005 roku i przystosowany do norm HACCP, dlatego też jego stan należy określić jako bardzo dobry. Oddział Zewnętrzny Zakładu pobiera posiłki z Ośrodka Doskonalenia Kadr w Kikicach i nie korzysta z kuchni Zakładu.

3.4. **Szpital ZOZ Zakładu Karnego w Barczewie**, dysponujący 46 miejscami, usytuowany jest w starym, dwu kondygnacyjnym, podpiwniczonym budynku. Na pierwszym piętrze mieszczą się 2 sale ośmioosobowe, na drugim piętrze: 1 sala dziesięcioosobowa, 2 sale ośmioosobowe, 1 sala trzyosobowa dla chorych wymagających intensywnego nadzoru medycznego (przeszklony fragment ściany między salą a gabinetem pielęgniarek umożliwia 24-godzinną obserwację) oraz 1

sala jednoosobowa, monitorowana, przystosowana dla osadzonego niebezpiecznego, a gdy jest taka potrzeba służy jako izolatka. W szpitalu znajdują się gabinety lekarskie, pomieszczenia dla pielęgniarek, gabinet zabiegowy i laboratorium analityczne. Ponadto ZOZ dysponuje apteką, gabinetem stomatologicznym, pracownią rtg, pracownią endoskopii, pracownią usg i ciemnią okulistyczną.

Pomieszczenia wyposażone są w sprzęt specjalistyczny (3 aparaty EKG, rtg z systemem radiowizjografii, usg, gastroskop, rektoskop, spirometr, 2 kardiomonitor, 2 defibrylatory, 3 pompy infuzyjne, lampa szczelinowa, inhalator ultradźwiękowy, sprzęt do analityki medycznej pozwalający robić podstawowe badania laboratoryjne).

Szpital hospitalizuje pacjentów ze wszystkich jednostek penitencjarnych położonych na terenie województwa warmińsko - mazurskiego i podlaskiego oraz świadczy usługi z zakresu konsultacji specjalistycznych. W przypadku, gdy wymagane jest intensywne leczenie, chorzy transportowani są do szpitali otwartych w Olsztynie lub do szpitala więziennego w Areszcie Śledczym w Warszawie - Mokotowie.

W roku 2008 hospitalizowano łącznie 677 osadzonych i wykonano 4341 konsultacji specjalistycznych, zrealizowanych dla osadzonych w Zakładzie Karnym w Barczewie oraz dowożonych z innych jednostek okręgu, tj. OZ Kikity, AŚ Olsztyn, OZ Olsztyn, ZK Kamińsk, AŚ Szczytno, AŚ Bartoszyce, OZ Dubliny (obecnie ZK Dubliny). W 48 przypadkach, bardzo skomplikowanych medycznie, konsultacje specjalistyczne odbyły się w pozawięziennych ZOZ-ach. Konsultacje realizowane są w gabinetach lekarskich, a w uzasadnionych przypadkach w gabinecie zabiegowym. Średni czas oczekiwania na konsultacje, realizowane przez lekarzy specjalistów zatrudnionych na miejscu, wynosi od 1 dnia do 1 tygodnia, realizowane poza miejscowym szpitalem od 1 do 3 tygodni.

W dniu wizytacji w szpitalu przebywało 35 chorych: 8 pacjentów oddziału detoksykacyjnego, z rozpoznaniem ostrym zespołem abstynencyjnym, 26 pacjentów oddziału internistycznego, a w celi jednoosobowej hospitalizowano

osadzonego z zaburzeniami psychiatrycznymi, oczekującego na umieszczenie w odpowiedniej placówce leczenia zamkniętego.

Ogólny stan techniczny sal szpitalnych jest zły i wymaga pilnej modernizacji. Remont budynku szpitala miał miejsce 9 lat temu, a drobne prace realizowane praktycznie każdego roku nie są wystarczające. Jedna sala ośmioosobowa w oddziale detoksykacyjnym jest aktualnie w remoncie. Pomieszczenia są zawilgocone, zagrzybione, zaobserwowano zacieki na ścianach i uszkodzenia mechaniczne. Wszystkie sale są skanalizowane. W każdej sali znajduje się całkowicie zabudowana łazienka, wyposażona w kącik natryskowy i umywalkę oraz wydzieloną toaletę. W sali nr 24 prysznic, umywalka i WC znajdują się w jednym pomieszczeniu. Osadzeni z tej sali skarżyli się na zbyt długie oczekiwanie na możliwość skorzystania z pomieszczenia. Łazienka jednej z sal przystosowana jest dla chorych niepełnosprawnych (uchwyty w WC). Nie zauważono jednak, by pod prysznicami znajdowały się maty antypoślizgowe. W oddziale szpitalnym znajduje się ponadto oddzielna łazienka z wanną, dla chorych wymagających pomocy przy kąpieli.

Salie mieszkalne wyposażone są w odpowiedni sprzęt kwaterunkowy. Stan materacy, pościeli oraz piżam ogólnie jest dobry. Zgodnie z tekstem porządku wewnętrznego chorzy korzystają wyłącznie z odzieży szpitalnej. Ogląd pozostałych pomieszczeń pozwala stwierdzić, że nie występują nieprawidłowości, a stan ich czystości jest zadawalający.

Podczas oglądu stwierdzono natomiast, iż brak jest na wyposażeniu szpitala wózka inwalidzkiego.

We wszystkich pomieszczeniach szpitala ustanowiony jest całkowity zakaz palenia tytoniu, ale znajdujące się w łazienkach sal mieszkalnych niedopałki świadczą, że zakaz ten nie jest respektowany.

Planowane przyjęcia pacjentów przez lekarzy odbywają się w każdy dzień roboczy, a w przypadku nagłego zachorowania pomoc lekarska udzielana jest niezwłocznie.

Podczas oglądu pomieszczeń szpitala stwierdzono również, że pokój wychowawcy umieszczony jest w dyżurce działu ochrony, co jest niezgodne

z ogólnymi zasadami ochronnymi jednostek penitencjarnych, jak również nie zapewnia prawidłowej realizacji zadań wychowawczych i nie sprzyja budowaniu zaufania między pracownikiem działu penitencjarnego a osadzonym, który z racji hospitalizacji często wymaga wsparcia i pomocy psychologicznej.

Wyciąg z Karty Praw Pacjenta znajduje się w gablocie umieszczonej w holu szpitalnym i zawiera informację o posiadaniu przez wychowawcę pełnego tekstu Karty.

W chwili obecnej największym wyzwaniem, jakie stoi przed szpitalem Zakładu Karnego w Barczewie, to dostosowanie stanu pomieszczeń i urządzeń zakładu opieki zdrowotnej do standardów określonych w rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 10 listopada 2006 r. w sprawie wymagań, jakim powinny odpowiadać pod względem fachowym i sanitarnym pomieszczenia i urządzenia zakładu opieki zdrowotnej (Dz. U. z 2006 r. Nr 213, poz. 1568 ze zm.). Należy mieć świadomość, iż dostosowanie warunków obecnie funkcjonującego szpitala do norm stawianych przez w/w rozporządzenie ma nastąpić do 31 grudnia 2012 r. (por. § 53 ust 1 rozporządzenia).

3.5. **Ambulatorium** jednostki znajduje się w oddziale VI Zakładu. W jego skład wchodzi: 2 gabinety lekarskie, gabinet stomatologiczny, gabinet zabiegowy, gabinet pielęgniarstwa, poczekalnia dla osadzonych (pacjentów), kartoteka, toalety dla personelu i osadzonych oraz 2 pomieszczenia na pościel czystą i brudną. Oprócz tego Zakład posiada trzy pomieszczenia do przyjęć pacjentów (2 w budynku aresztowym i jedno w oddziale dla osadzonych niebezpiecznych). Stan w/w pomieszczeń nie budzi zastrzeżeń.

3.6. W Zakładzie funkcjonuje **oddział terapeutyczny** dla skazanych uzależnionych od alkoholu, realizujący program „Atlantis”. Mieści się on w oddziale IV (cele mieszkalne) i w oddziale V (sale terapeutyczne) budynku penitencjarnego.

Oddział posiada 19 cel mieszkalnych, dwu i trzyosobowych. Zgodnie z porządkiem wewnętrznym, cele są otwarte przez 1 godzinę w ciągu dnia. Oddział dysponuje trzema świetlicami do prowadzenia zajęć grupowych, w tym dużą przystosowaną do prowadzenia wykładów edukacyjnych, wyposażoną

dotkowo w ławki szkolne, pięcioma gabinetami do prowadzenia terapii indywidualnej (2 poza oddziałem terapeutycznym). Świetlice wyposażone są w krzesła i sprzęt audiowizualny. Pokoje terapeutów, przeznaczone do kontaktu indywidualnego z pacjentem, są stosownie urządzone, zadbane, umożliwiające prowadzenie niekrępującej rozmowy. W gabinetach znajduje się fachowa literatura dotycząca problematyki alkoholowej, dostępna dla osadzonych i wykorzystywana w procesie leczenia. Dodatkowo w oddziale znajduje się łazienka dla skazanych, wyposażona w natrysk i pralkę.

Oddział dysponuje 32 miejscami dla osadzonych realizujących program terapeutyczny i kilkoma (aktualnie 11 miejsc) dla skazanych oczekujących na włączenie do podstawowego programu leczenia. Przeznaczony jest dla skazanych mężczyzn recydywistów penitencjarnych, uzależnionych od alkoholu, zakwalifikowanych do odbywania kary pozbawienia wolności w warunkach zakładu półotwartego i zamkniętego. W terapii uczestniczą osoby, które zgłosiły się dobrowolnie oraz te, które zostały zobowiązane do leczenia przez sąd orzekający (na mocy art. 62 k.k.) oraz sąd penitencjarny (na mocy art. 117 k.k.w.).

W planach Dyrektora jest przygotowanie ok. 30 miejsc dla skazanych pierwszy raz karanych, którzy są zobowiązani do odbycia terapii.

W roku 2008 objęto oddziaływaniem 184 osoby. Przeciętny czas oczekiwania skazanego na przyjęcie do oddziału wynosi 16 miesięcy, a liczba oczekujących (zarejestrowanych) wynosi 235 osób.

Program terapeutyczny realizuje zespół interdyscyplinarny, składający się z 6 osób (5 etatów): 3 psychologów, instruktora terapii (pedagog), instruktora terapii uzależnień (trzeźwiejący alkoholik) i specjalisty terapii (osoba duchowna). Na etatach funkcjonariuszy SW zatrudnione są 4 osoby, na etacie cywilnym - 2 osoby (2 x 0,5 etatu). Kadra zatrudniona w oddziale posiada wieloletnie doświadczenie w pracy w warunkach izolacji oraz wysokie klasyfikacje (wszystkie osoby ukończyły Studium Pomocy Psychologicznej, ponadto 4 osoby - Studium Terapii Uzależnień).

W dniu wizytacji w oddziale przebywało 43 skazanych: 34 osoby objęte podstawowym programem leczenia i 7 osób oczekujących na terapię, uczestniczących wyłącznie w cyklu edukacyjnym.

Zgodnie z porządkiem wewnętrznym, osadzeni korzystają z jednej zmiany odzieży wierzchniej - cywilnej lub więziennej. Mogą także korzystać z własnej bielizny, odzieży i obuwia sportowego. Skazani, z którymi przeprowadzono rozmowę, podkreślali fakt wyposażenia oddziału w pralkę, co umożliwia pranie brudnej odzieży poza całą mieszkalną. Osadzeni mają do dyspozycji kabinę prysznicową, znajdującą się w oddziałowej łazience. W dniu wizytacji w natrysku stwierdzono brak węża i słuchawki prysznicowej oraz zaworów wody. Kierownik oddziału terapeutycznego poinformował, że w/w sprzęt jest wydawany przez oddziałowego każdemu osadzonemu, który korzysta z kąpieli.

3.7. Przed oddaniem do użytku budynku aresztowego **sala widzeń** dla osadzonych z Oddziałów IV-XIII mieściła się w świetlicy centralnej. W chwili obecnej sala widzeń dla osadzonych z w/w oddziałów znajduje się w piwnicy budynku aresztu i ma powierzchnię 79,22 m². W sali ustawiono 16 stolików (każdy przeznaczony dla czterech osób). Przy sali widzeń znajdują się sanitariaty dla osób odwiedzających, oddzielnie dla kobiet i mężczyzn oraz kantyna, w której osoby odwiedzające mogą dokonywać zakupów w ramach tzw. poczęstunku. Po zakończeniu widzenia osadzeni mogą zabrać ze sobą zakupy, które poczynili dla nich odwiedzający. Muszą się one jednak zmieścić do 120 litrowego worka. Dla tymczasowo aresztowanych wyodrębniono dwie sale widzeń. Pierwsza z nich (o powierzchni - 58,53 m²) ma 10 stanowisk i jest przystosowana do widzeń uniemożliwiających bezpośredni kontakt osoby odwiedzającej z tymczasowo aresztowanym. Druga (o powierzchni - 35,68 m²) jest przygotowana do udzielania widzeń umożliwiających bezpośredni kontakt pomiędzy osobami. Obie sale widzeń mają sanitariaty dla osób odwiedzających, odrębnie dla kobiet i mężczyzn. Dwie sale widzeń przygotowano również w oddziale dla osadzonych niebezpiecznych.

3.8. W piwnicy budynku penitencjarnego wyodrębniono też dwa **pomieszczenia do udzielania widzeń bez osoby dozorującej** (por. art. 138 § 1 pkt 3 k.k.w.).

Każde z nich posiada swoją łazienkę (bidet, umywalka, wc). W ocenie wizytujących w/w pomieszczenia wymagają odnowienia oraz wyposażenia we właściwy sprzęt.

3.9. W **kantynie** Zakładu, z której korzystają osadzeni, znajduje się aktualny wykaz artykułów będących w sprzedaży. Kupującym zapewniono duży wybór produktów (artykuły spożywcze, papiernicze, chemiczno - kosmetyczne), a dodatkowy asortyment można zakupić indywidualnie, po złożeniu przez osoby pozbawione wolności zamówienia i wyrażeniu na to zgody przez dyrektora jednostki penitencjarnej. Ceny artykułów w kantynie są cenami średnimi, porównywalnymi do cen występujących w sklepach spożywczo - przemysłowych na terenie miasta Barczewa. Wysokość cen podlega kontroli komisji powoływanej przez Dyrektora Zakładu. Kontrole (prowadzone w 2007 i 2008 r.) nie wykazały rażących przekroczeń cen średnich, a w przypadku niektórych towarów nawet ceny niższe niż w sklepach na terenie miasta.

3.10. Na terenie jednostki zorganizowano 7 **pól spacerowych**, z których dwa podzielone są na mniejsze. Stan placów spacerowych określić można jako dobry. W czasie spacerów, na określonych polach spacerowych, osadzeni mogą grać w piłkę siatkową i koszykową.

3.11. W Zakładzie funkcjonuje **biblioteka** centralna oraz trzy punkty biblioteczne (Oddział „N”, Oddział Terapeutyczny i OZ Kikity), które oferują osadzonym 10.379 pozycji książkowych. Wśród nich wymienić można także komentarze do kodeksu cywilnego, karnego czy kodeksu karnego wykonawczego. Z biblioteki systematycznie korzysta ok. 30 % osadzonych oraz 52 % funkcjonariuszy. Co roku biblioteka otrzymuje na zakup nowych książek ok. 1.500 - 2.000 zł i ok. 2.600 zł na zakup prasy. Za uzyskane środki nabywa się: nowości książkowe, bestsellery oraz literaturę prawniczą (kodeksy, komentarze, pisma procesowe). Zniszczone pozycje bibliograficzne są naprawiane w introligatorni Zakładu.

3.12. **Posługi religijne** w Zakładzie odbywają się w różnych miejscach. W kaplicy ekumenicznej, usytuowanej w oddziale V, odbywają się katolickie msze święte (w czwartek i sobotę) dla skazanych z budynku penitencjarnego. Msze św. dla osadzonych niebezpiecznych odbywają się w świetlicy tego oddziału w czwartki.

W tym dniu z mszy św. korzystają również tymczasowo aresztowani. Eucharystia dla tej grupy osadzonych jest odprawiana w świetlicy oddziału XVII. W każdą środę kapelan katolicki udziela również posług religijnych na prośby osadzonych.

Oprócz kapelana katolickiego działalność religijną prowadzą:

- kapelan Kościoła Zielonoświątkowego (w każdy wtorek i czwartek),
- przedstawiciel Świeckiego Ruchu Misyjnego „EPIFANIA” (w soboty),
- przedstawiciel Świadków Jehowy (w soboty),
- przedstawiciel Kościoła Prawosławnego (spotkanie zazwyczaj raz w roku),
- przedstawiciel Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego.

3.13. W Zakładzie od 2004 r. funkcjonuje **oddział dla osadzonych niebezpiecznych** (ocenę funkcjonowania tego oddziału zawarto w odrębnej informacji).

3.14. W budynku aresztu **kontrola osobista osadzonych** przeprowadzana jest w pomieszczeniach specjalnie do tego przygotowanych; natomiast w pozostałych oddziałach taka kontrola jest wykonywana w dyżurkach oddziałowych.

3.15. W Zakładzie funkcjonuje przestronna świetlica centralna, usytuowana w budynku penitencjarnym. Wyposażono ją w stół do pingponga, grę piłkarzyki, rzutki dars, bilard, rower treningowy, sprzęt audiowizualny. Oprócz świetlicy centralnej do dyspozycji osadzonych pozostaje 8 świetlic oddziałowych (O. IV, V, VII/VIII, XI, XVII, XVIII, XIX, „N”) oraz świetlica do zajęć rekreacyjnych, usytuowana na ostatniej kondygnacji budynku penitencjarnego. Obok świetlicy centralnej funkcjonuje sala ćwiczeń siłowych. Według Dyrektora Zakładu, sprzęt znajdujący się w sali ćwiczeń posiada niezbędne atesty. W sali ćwiczeń umieszczono także drabinki. Należy zauważyć, iż wszystkie osoby chętne do korzystania z sali ćwiczeń muszą posiadać zgodę lekarza, w której zawarta jest informacja o braku przeciwwskazań do podejmowania tego typu aktywności.

Ogląd cel mieszkalnych i innych pomieszczeń Zakładu, zasadniczo nie daje podstaw do stwierdzenia, iż warunki bytowe, czy też inne okoliczności osadzenia, są dla osób pozbawionych wolności na tyle dolegliwe, że mogą prowadzić do okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania.

Zastrzeżenia może jednak budzić pobyt osadzonych w celach mieszkalnych oddziałów IV, VII, VIII i XI, gdzie kąpiki sanitarne nie są zabudowane. Mając na uwadze zalecenia Komitetu do spraw Zapobiegania Torturom w Strasburgu (CPT) oraz orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka przyznać należy, iż otwarty kącik sanitarny w sytuacji, gdy w celi przebywa więcej niż jeden osadzony, może zostać uznane za poniżające traktowanie. Osadzeni są bowiem wówczas zmuszeni do pobytu w celi podczas korzystania z toalety przez drugiego osadzonego. Jak podkreślił Trybunał Praw Człowieka w sprawie Peers przeciwko Grecji (wyrok z dnia 19 kwietnia 2001 r. ETPC 28524/95), otwarte kąpiki sanitarne stanowią naruszenie art. 3 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności.

4. Rozmowy przeprowadzone z osadzonymi.

W toku wizytacji przeprowadzono rozmowy ukierunkowane na kwestie przestrzegania praw przysługujących osadzonym, według opracowanego kwestionariusza, z 55 osobami. Część osób wytypowano do rozmów z uwagi na większe, niż w przypadku pozostałych osadzonych, narażenie na niewłaściwe traktowanie: byli to osadzeni mający więcej niż 60 lat, niepełnosprawni, cudzoziemcy, osoby, wobec których w okresie ostatnich 6 miesięcy stosowano środki przymusu bezpośredniego, osoby ukarane w okresie ostatnich 6 miesięcy karą dyscyplinarną osadzenia w celi izolacyjnej oraz osoby tzw. „chronione”. Rozmowy według kwestionariusza odbywały się w cztery oczy, w sposób uniemożliwiający osobom postronnym zapoznanie się z treścią odpowiedzi udzielanych przez osoby pozbawione wolności.

W rozmowach z osadzonymi uzyskano opinie w przedmiocie przestrzegania podstawowych praw osób pozbawionych wolności i atmosfery panującej w Zakładzie. W przeważającej większości osadzeni pozytywnie oceniali realizację przysługujących im uprawnień. Niemniej jednak zgłoszono uwagi i zarzuty, które dotyczyły następujących kwestii:

- 1) w zakresie **warunków panujących w celi mieszkalnej** najczęściej podnoszono zarzut nie zabudowanych kąpików sanitarnych w celach oddziałów IV, VII/VIII, XI (5), niewłaściwych warunków bytowych w celi mieszkalnej (5), braku ciepłej

wody w celach mieszkalnych (5), przeludnienia (4), słabej wentylacji czy wręcz jej braku (4), nieuszczelności okien (3), potrzeby oddzielenia wc i umywalki w kąciek sanitarnym (3) braku drabinek i zabezpieczeń przed upadkiem z piętrowego łóżka (2). Należy wskazać, iż w/w zarzuty zgłosili osadzeni z oddziałów IV-XIII;

- 2) w zakresie **mycia się i kąpieli** najczęściej zgłaszane uwagi dotyczyły zbyt rzadkiego - jeden raz w tygodniu - korzystania z łaźni (6). Podnoszono też zarzuty: krótkiego czasu przeznaczonego na kąpiel - 7 minut (5), niewystarczającej ilości środków higieny osobistej (5), niewłaściwej temperatury wody podczas kąpieli (3). Pojedyncze uwagi dotyczyły: złego stanu ręczników i prześcieradeł, słabej jakości środków higieny osobistej oraz uszkodzenia regulatorów wody;
- 3) w zakresie **wyżywienia** powtarzał się zarzut, małego urozmaicenia posiłków (9), czy zbyt małych porcji (6). Pojedyncze uwagi dotyczyły wydawania cyt. „śmierdzących jajek” i „wodnistych zup”. Należy jednak zauważyć, iż osadzeni przedstawili szereg opinii pozytywnych (8), wskazujących, iż porcje są wystarczające, a posiłki smaczne;
- 4) w zakresie **warunków dokonywania zakupów na wypiskę** podnoszono zarzut zbyt wysokich cen towarów w kantynie (2);
- 5) w zakresie **przekazywania paczek** zarzuty dotyczyły okoliczności, iż nie można przekazywać przygotowanych potraw (2). Jeden z rozmówców wskazał, jako uwagę okoliczność, częstej zmiany listy produktów, które można przesyłać w paczkach;
- 6) uwagi zgłoszone przez osoby **karane dyscyplinarnie** oraz osoby, wobec **których użyto środków przymusu bezpośredniego** dotyczyły nie pouczenia ich, że na wskazane decyzje mogą złożyć skargę do sądu penitencjarnego (3). Osadzeni ukarani dyscyplinarnie wskazywali także zarzut niesłusznego wymierzania kary, która była niewspółmierna do przewinienia (3). Pojedyncze uwagi dotyczyły nie wysłuchania przez Dyrektora osoby karanej, przed wymierzeniem kary czy braku konsultacji z lekarzem bądź psychologiem przed i w trakcie odbywania kary umieszczenia w celi izolacyjnej;
- 7) w zakresie **opieki zdrowotnej** zgłoszono pojedyncze uwagi, które dotyczyły: rozbieżnych opinii lekarzy z różnych jednostek penitencjarnych, nie sprecyzowania

przez lekarzy, co dolega osadzonemu, nie przyznania diety oraz małej ilości leków będących w dyspozycji służb medycznych. Jeden z rozmówców (pacjent szpitala) wskazał natomiast, że toaleta w szpitalu często „zamienia się” w palarnię;

- 8) w zakresie **korespondencji** odebrano uwagi wskazujące na długi czas oczekiwania na dostarczenie listów (6). Trzech osadzonych winą za ten stan rzeczy obarczało organ do dyspozycji, którego pozostają. Jednak osoba wskazała, iż wina leży po stronie organu dysponującego i zakładu karnego. Dwie natomiast nie wskazały co jest przyczyną takiego stanu rzeczy.

Pojedyncze uwagi dotyczyły: oceniania korespondencji z ZUS, konieczności oddawania korespondencji do wysłania w nie zaklejonych kopertach oraz faktu, że dane adresowe Amnesty International zapisane na tablicach ogłoszeń są nieaktualne;

- 9) w zakresie **korzystania z aparatów telefonicznych** powtarzał się zarzut zbyt krótkiego czasu przeznaczonego na rozmowy telefoniczne (3);
- 10) w zakresie **korzystania ze spaceru** odebrano uwagi dotyczące małego pola spacerowego (3). Jeden z osadzonych z oddziału terapeutycznego, z którym rozmawiano, wskazał, iż spacerują zawsze, wcześniej rano. Jeden z rozmówców szpitala poinformował natomiast, że z powodu braku ciepłej odzieży (spodni) nie korzysta w porze jesienno - zimowej ze spaceru (osadzeni dysponują wówczas tylko ciepłymi kurtkami);
- 11) w zakresie **korzystania z prasy i książek** podnoszono zarzut braku prasy dostarczanej przez Służbę Więzienną (5). Osadzeni zgłosili również uwagę, że prasa, która znajduje się na świetlicy, jest nieaktualna (4). Jeden z rozmówców wskazał natomiast na przestarzały księgozbiór biblioteki;
- 12) w zakresie **korzystania z zajęć kulturalno – oświatowych i sportowych** wskazywano zarzut zbyt rzadkiego dostępu do świetlicy (3). Pojedyncza uwaga dotyczyła słabego wyposażenia świetlicy w oddziale VII/VIII. Należy zauważyć, iż wśród rozmówców przeważały uwagi pozytywne w przedmiocie korzystania z zajęć kulturalno - oświatowych i sportowych;

13) w trakcie rozmów z osadzonymi przedstawiciele Rzecznika **nie odebrali żadnych uwag** w zakresie: sposobu realizacji widzeń, korzystania z usług religijnych i zatrudnienia.

W ocenie wizytujących, atmosfera w jednostce penitencjarnej jest dobra, relacje między osadzonymi, a funkcjonariuszami Służby Więziennej wydają się być prawidłowe, na co wskazują również wyniki przeprowadzonych rozmów. Uwagi dotyczące traktowania przez funkcjonariuszy Służby Więziennej zgłosiło czterech osadzonych, wskazując na: przesadnie drobiazgowo przeszukiwanie cel, wulgarne odnośnienie się do osadzonego, poniżanie słowne czy prowokowanie osadzonych. Żaden z rozmówców nie złożył jednak oficjalnej skargi na niewłaściwe traktowanie go przez funkcjonariusza, argumentując, iż to nie doprowadzi do wyjaśnienia sprawy, a tylko zaszkodzi.

Osadzeni oceniając pracę wychowawców wskazywali, iż generalnie wychowawcy są kompetentni oraz chętni do udzielania pomocy. Wyjątek w tej mierze mogą stanowić oceny osadzonych z oddziału terapeutycznego, którzy wskazali, iż wychowawca w tym oddziale raczej nie jest osobą chętną do udzielania pomocy.

Większość osadzonych, z którymi rozmawiano, deklarowało, że „nie grypsują” (48). Siedmiu spośród nich wskazało, iż doznało przykrości ze strony innych osadzonych, przy czym trzech nie określiło dokładnie na czym polegało „nieprawidłowe” zachowanie współosadzonych. Czterech osadzonych wskazało natomiast, iż doznało następujących przykrości:

- 1) współosadzeni zakazali osadzonemu wykonywania pracy korytarzowego, ponieważ wcześniej pracował jako sanitariusz w szpitalu,
- 2) grypsujący zmuszali go do wstawania z łóżka, choć był chory,
- 3) jest obiektem drwin i żartów innych osadzonych z racji wieku (cyt. „mają ze mnie zabawę”),
- 4) został pobity i zmuszony przez grypsujących do poddania się czynnościom seksualnym.

O wskazanych negatywnych zachowaniach współosadzonych, rozmówcy nie informowali funkcjonariuszy Służby Więziennej, poza pierwszym z w/w przypadków.

Jak wskazywał rozmówca, po przekazaniu tej informacji Służbie Więziennej został wycofany z zatrudnienia. Żaden z rozmówców nie złożył oficjalnej skargi, ani też nie chciał przedstawić wyczerpujących informacji, które umożliwiłyby pełne wyjaśnienie sygnalizowanych przypadków.

5. Wnioski i zalecenia.

Czynności przeprowadzone przez pracowników Biura Rzecznika Praw Obywatelskich pozwoliły uznać, że - generalnie rzecz biorąc - w Zakładzie Karnym w Barczewie przestrzegane są prawa osób pozbawionych wolności, w tym prawo do humanitarnego traktowania i poszanowania godności ludzkiej.

Wysoko należy ocenić atmosferę panującą w Zakładzie, zwłaszcza w relacjach funkcjonariusze - osadzeni, co znalazło odzwierciedlenie w wynikach przeprowadzonych rozmów. Odnotować należy również, duże zaangażowanie pionu penitencjarnego, który podejmuje szereg działań w celu zorganizowania osadzonym licznych zajęć (konkursy, spotkania z ciekawymi ludźmi, imprezy rekreacyjno - sportowe, kursy i szkolenia zawodowe, programy readaptacji społecznej i edukacji, współpraca z różnymi instytucjami i organizacjami).

Biorąc pod uwagę ustalenia poczynione przez pracowników Biura Rzecznika Praw Obywatelskich oraz problemy zgłoszone przez osadzonych w trakcie rozmów, za wskazane uznać należy:

- 1) zabudowanie kąpoków sanitarnych w celach mieszkalnych oddziałów IV, VII, VIII i XI;
- 2) wyremontowanie cel mieszkalnych w budynku penitencjarnym;
- 3) wyremontowanie sal szpitalnych oraz dostosowanie pomieszczeń i urządzeń szpitala do standardów określonych w rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 10 listopada 2006 r. w sprawie wymagań, jakim powinny odpowiadać pod względem fachowym i sanitarnym pomieszczenia i urządzenia zakładu opieki zdrowotnej;
- 4) odnowienie pomieszczeń do udzielania widzeń bez osoby dozorującej oraz wyposażenie ich we właściwy sprzęt;

- 5) naprawienie łóżek, w których brakuje zabezpieczenia i drabinek albo dokonanie wymiany tych łóżek na inne o konstrukcji gwarantującej bezpieczeństwo osadzonych;
- 6) zainstalowanie sygnalizacji przyzywowej w kącie sanitarnym celi przeznaczonej dla osób niepełnosprawnych w budynku aresztowym;
- 7) sprawdzenie stanu materacy, kocy, pościeli, ścierek i ręczników oraz dokonanie wymiany nie nadających się do użytku;
- 8) zakupienie wózka inwalidzkiego, niezbędnego w szpitalu, w którym przebywają pacjenci z problemami ruchowymi;
- 9) wydawanie pacjentom szpitala odzieży stosownej do pory roku, umożliwiającej im korzystanie ze spaceru;
- 10) dołożenie starań w celu wyegzekwowania od osadzonych (pacjentów szpitala) przestrzegania zakazu używania wyrobów tytoniowych w budynku szpitala;
- 11) wyodrębnienie w szpitalu pomieszczenia dla wychowawcy;
- 12) stosowanie monitoringu celi mieszkalnej w oddziale szpitalnym, tylko wówczas gdy przebywa w niej osadzony niebezpieczny;
- 13) sygnalizowanie Rzecznikowi Praw Obywatelskich wszystkich przypadków, w których pacjenci z zaawansowaną chorobą nowotworową są niechętnie przyjmowani do oddziałów onkologicznych w pozawięziennych Zakładach Opieki Zdrowotnej.
- 14) dostosowanie Karty Praw Pacjenta do obowiązujących obecnie regulacji prawnych;
- 15) pouczanie osadzonych w sposób wyraźny i dla nich zrozumiały o możliwości złożenia skargi w trybie art. 7 kkw. na decyzje Dyrektora Zakładu;
- 16) zweryfikowanie danych adresowych (zawartych na tablicach oddziałowych) instytucji, do których osadzeni mogą kierować skargi.

Dyrektor Zakładu Karnego w Barczewie pozytywnie ustosunkował się do zaleceń zawartych w niniejszej informacji. Z jego wyjaśnień wynika, że dokonano oceny możliwości zainstalowania instalacji przyzywowej w kącie sanitarnym w celi dla niepełnosprawnych, wybrano wariant optymalny i dokonano zakupów materiałów,

a termin realizacji wyznaczono do dnia 30 kwietnia 2009 r. Do ww. dnia zaplanowano także doposażenie oddziału szpitalnego w szlafroki oraz ciepłą bieliznę, w celu umożliwienia osadzonym korzystanie ze spaceru w dni o niekorzystnych warunkach atmosferycznych. Administracja pozyskała wózek inwalidzki dla potrzeb szpitala więziennego ze Szpitala Kawalerów Maltańskich w Olsztynie, a w dotychczasowym gabinecie lekarza dyżurnego zostanie wydzielone pomieszczenie na gabinet wychowawcy. Dyrektor podkreśla również, że personel medyczny dokłada wszelkich starań, aby egzekwować od osadzonych przestrzeganie zakazu palenia wyrobów tytoniowych obowiązującego w oddziale szpitalnym, natomiast funkcjonariuszom działu ochrony pełniącym służbę w tym oddziale przypominano o konieczności realizowania wnikliwej kontroli pacjentów m.in. pod kątem posiadania wyrobów tytoniowych. Monitoring w sali chorych (nr 17) stosowany jest wyłącznie w ściśle określonych, wnioskowanych indywidualnie przez lekarza, przypadkach.

W kwestii przeprowadzenia remontów Dyrektor jednostki poinformował, że począwszy od 2001 r. prowadzone są sukcesywne remonty cel mieszkalnych na podstawie harmonogramu prac remontowych na kolejne lata. Sale oddziału szpitalnego remontowane są systematycznie, natomiast modernizacja ww. oddziału i dostosowanie go do wymogów zgodnych z obowiązującymi przepisami, jest przedsięwzięciem – jak wynika z wyjaśnień Dyrektora – przekraczającym możliwości jednostki. Dotychczasowe pisma kierowane w tej sprawie do Okręgowego Inspektoratu w Olsztynie i Centralnego Zarządu Służby Więziennej nie przyniosły efektów, jednakże w dalszym ciągu podejmowane są działania w celu pozyskania środków finansowych na ten cel. W dniu 24 marca 2009 r. zakończono odnawianie pomieszczeń przeznaczonych do realizacji widzeń w oddzielnym pomieszczeniu, bez osoby dozorującej i wyposażono je we właściwy sprzęt kwaterunkowy zgodnie z tabelą Nr 20 stanowiącą załącznik do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2003 r. w sprawie warunków bytowych osób pozbawionych wolności (Dz. U. z 2003 r. Nr 186, poz. 1820). Ponadto, na podstawie corocznie sporządzanego planu potrzeb jednostki planowana jest sukcesywna wymiana łóżek dostosowanych do obecnych standardów oraz posiadających stosowne certyfikaty bezpieczeństwa użytkowania. Polecono również, po przeprowadzeniu komisyjnego

przeglądu stanu technicznego sprzętu kwaterunkowego oraz sortów mundurowych, dokonania stosownych napraw, wymiany łóżek i parawanów do 30 kwietnia 2009 r. oraz sukcesywnego zakupu poszewek na poduszki i piżam.

Dyrektor poinformował przedstawicieli Rzecznika Praw Obywatelskich o tym, że lekarze zatrudnieni w jednostce będą każdorazowo informować Rzecznika Praw Obywatelskich o problemach z umieszczeniem chorych w pozawięziennych placówkach ochrony zdrowia. Karta Praw Pacjenta została uaktualniona i dostosowana do obowiązujących obecnie w tej kwestii przepisów oraz dokonano zmian zapisów, we wskazanych w pkt 6 niniejszej Informacji, zarządzeniach. Ponadto, wszystkim osadzonym przypomniano w formie komunikatów emitowanych przez radiowęzeł o uprawnieniach wynikających z art. 7 Kodeksu karnego wykonawczego, są również informowani o tym przy podejmowaniu decyzji przez Dyrektora zakładu lub Komisję Penitencjarną. Sprawdzono i uaktualniono wszystkie dane adresowe instytucji, do których osadzeni mogą kierować skargi i prośby.

Z informacji uzyskanej od Dyrektora wynika, że zabudowanie kącików sanitarnych stałymi przegrodami budowlanymi jest niemożliwe ze względów technicznych. Obecnie stosowane są przegrody w postaci drewnianych przepierzeń z kotarą z tkaniny lub jedynie kotara. W 1999 r. powstał projekt modernizacji bloku zakwaterowania osadzonych, jednakże ze względu na brak funduszy inwestycyjnych nie przystąpiono do realizacji wspomnianego projektu.